

УДК 374.09:796.011] (477)
 DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi58.646>

Болотникова Т. Г.*,
orcid.org/0009-0003-2826-2491

СИСТЕМА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНИЙ НАПРЯМ

У статті проаналізовано українську систему позашкільної освіти. Виявлено й обґрунтовано складові системи освіти, серед яких окрім позашкільної виокремлюють дошкільну, загальну середню, вищу освіту та освіту дорослих, а також систему, мету й завдання, класифікацію та напрямки позашкільної освіти. Названо й органи державного управління позашкільною освітою.

У роботі розкрито рівні взаємозв'язку фізкультурно-спортивного напрямку з іншими (скаутський рух, військово-патріотичний напрямок, оздоровчий, туристично-краєзнавчий).

Авторкою представлено дані про вітчизняних і зарубіжних науковців, які висвітлювали питання позашкільної освіти, серед яких – В. Берека, О. Биковська, А. Бойко, О. Євладова, Т. Крекотень, А. Корнієнко, О. Литовченко, О. Липецький, Г. Пустовіт, Є. Смольников, Т. Сущенко, Т. Цвірова.

Акцентовано, що позашкільна освіта відіграє важливу роль у всебічному розвитку особистості, допомагаючи формувати корисні навички, патріотизм і соціальну адаптацію. Позашкільна є доповненням до шкільної освіти, яка надає дітям та молоді можливість розвивати свої таланти, здобувати нові знання й навички, а також активно брати участь у громадському житті. Також позашкільна освіта сприяє розвитку «м'яких навичок», комунікативних умінь, критичного мислення, емоційного інтелекту та креативності.

Зазначено, що сьогодні постає нагальна потреба в переосмисленні системи позашкільної освіти на основі попереднього досвіду, адже в сучасних кризових умовах, зокрема через онлайн-навчання, спричинене активними бойовими діями на більшості території України, порушення навчального процесу через ракетні загрози, дефіцит кадрів та недостатнє фінансування, під загрозою перебуває загалом процес гармонійного розвитку особистості.

Серед перспективних напрямків подальших досліджень авторка вбачає аналіз державної підтримки позашкільної освіти, особливостей модернізації позашкільних установ, шляхи підвищення престижу педагогів позашкільного профілю та залучення громадськості до розвитку позашкільного сектору.

Ключові слова: освіта, позашкільна освіта, фізкультурна робота, підлітки, фізкультурно-спортивний напрямок.

Постановка проблеми. Позашкільна освіта має важливе значення для всебічного розвитку особистості, формування корисних навичок, патріотизму та соціальної адаптації. Вона доповнює шкільну освіту, дозволяючи дітям та молоді розвивати таланти, здобувати нові знання й навички, а також брати участь у громадському житті. Важливим є й той факт, що позашкільна освіта сприяє формуванню «м'яких навичок» – soft skills, комунікативних навичок, а також націлено на формування критичного мислення, емоційного інтелекту та креативності.

У зв'язку з тим, що завдяки позашкільній активності діти вчаться працювати в команді, налагоджувати стосунки з однолітками, вирішувати конфлікти та адаптуватися до нових умов, вивчають історію, культуру та традиції рідного краю, виховуючи патріотизм та активну громадянську позицію, визначаються з майбутньою професією, пробуєючи себе у різних сферах діяльності, важливим є аналіз системи позашкільної освіти

*© Болотникова Т. Г.

– її форм, методів, засобів, завдань, напрямків тощо, а також віднайдення шляхів вдосконалення системи позашкільля.

У кризових умовах сьогодення (онлайн-навчання, спричинене активними бойовими діями на більшості території України, недотримання системи занять, спричинене ракетними загрозами, нестача кадрів, недостатнє фінансування) актуальними стають питання переусвідомлення системи позашкільної освіти через призму попереднього досвіду. Система позашкільної освіти України зародилася з початком незалежності країни, крокуючи вперед разом із державою. Нормативно-правове та навчально-методичне забезпечення хоч і мало підґрунтя, проте від 1991 року взяло курс на «...формування сукупності знань, умінь та навичок, що здобувають вихованці, учні і слухачі в закладах позашкільної освіти, інших суб'єктах освітньої діяльності за програмами позашкільної освіти» [1].

Обґрунтування особливостей системи позашкільної освіти сьогодення допоможе визначити проблеми й надати відповіді на найважливіше питання системи освіти – гармонійний розвиток особистості.

Аналіз досліджень. Дослідженням позашкільної освіти займалися багато вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких – В. Берека, О. Биковська, А. Бойко, О. Євладова, Т. Крекотень, А. Корнієнко, О. Литовченко, О. Липецький, Г. Пустовіт, Є. Смольников, Т. Сущенко, Т. Цвірова та інші. Їхні роботи охоплюють різні аспекти позашкільної освіти, включаючи психолого-педагогічні аспекти, методологічні засади гурткової роботи та історичний розвиток. Проте загальнотеоретичні положення потребують узагальнення.

Метою статті є аналіз особливостей фізкультурно-спортивного напрямку позашкільної освіти України.

Виклад основного матеріалу. За визначенням Міністерства освіти і науки України, позашкільна освіта є важливою складовою системи освіти, має свою нормативно-правову базу, спрямована на розвиток задатків і вдосконалення здібностей дітей різного віку, а також на опанування початкових професійних знань, умінь і навичок, які стануть у нагоді в процесі адаптації, соціалізації, самореалізації [4]. Складовими системи освіти є такі:

- дошкільна освіта;
- загальна середня освіта;
- професійна освіта;
- фахова передвища освіта;
- позашкільна освіта;
- вища освіта та освіта дорослих.

Об'єктом нашого дослідження є позашкільна освіта, яка поширюється на такі сфери:

- освіта;
- культура;
- фізична культура і спорт;
- наука і техніка.

Позашкільна освіта є складною структурованою системою, метою якої є створення умов для розвитку здібностей дітей та молоді у сфері освіти, науки, культури, фізичної культури і спорту, технічної та іншої творчості, а також у здобутті ними первинних професійних знань, умінь і навичок, необхідних для активної життєдіяльності та завдання, головними з яких є:

- розвиток особистості;
- формування її соціально-громадського досвіду;
- виховання патріотизму та любові до України;
- забезпечення умов для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку;
- задоволення освітньо-культурних потреб;
- професійне самовизначення;

– пошук і підтримка здібних дітей, а також удосконалення фізичного розвитку та підготовка спортивного резерву [4].

На сьогодні в Україні існує розгалужена мережа позашкільних закладів, які поділяються за певною класифікацією (рис. 1) і до яких відносять секції та гуртки різної спрямованості, клуби, а також культурні, освітні, спортивні, оздоровчі, науково-пошукові об'єднання.

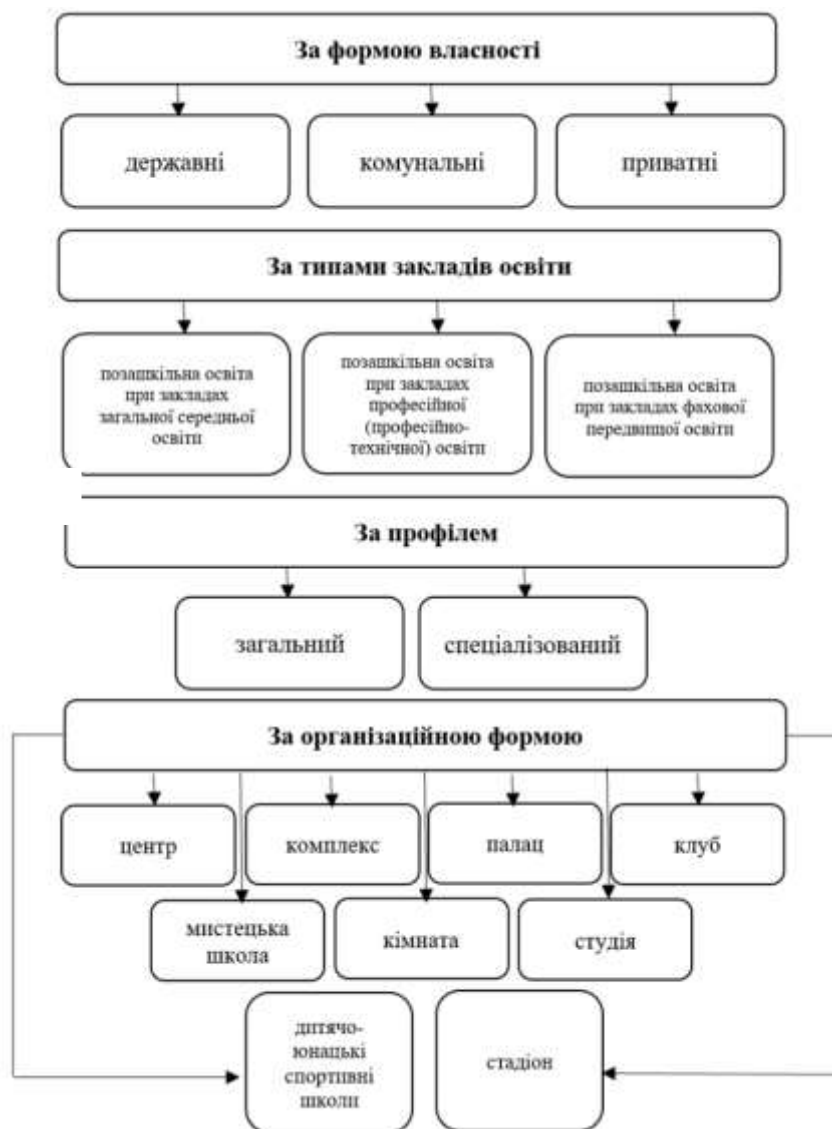

Рис. 1. Класифікація позашкільної освіти

Серед принципів, яких дотримуються учасники процесу позашкільної освіти, виділяють доступність, фінансування, добровільність, науковість, світський характер, правовий та соціальний захист. Державна політика спрямована на створення комфортних умов для опанування дітьми різного віку позашкільної освіти, на збереження та розгалуження мережі позашкільних закладів різної (державної та комунальної) форм власності, на координацію зусиль усіх учасників позашкільної освіти на подальше становлення і розвиток позашкільної освіти.

Державне управління позашкільною освітою здійснюється різними органами, які представлені на рис. 2.

Рис. 2. Органи управління позашкільною освітою

Сьогодні початкова освіта представлена 13-ма напрямками, які висвітлені на рис. 3. Цікавим у межах нашої тематики є напрямок фізкультурно-спортивної роботи, спрямований на забезпечення фізичної підготовки, фізичного розвитку, фізичного виховання дітей, а також їх оздоровлення, загартовування, рекреацію, формування та вдосконалення навичок здоров'я та здорового способу життя, тісно пов'язаний з іншими напрямками: скаутський рух, військово-патріотичний, оздоровчий напрямок, туристично-краєзнавчий та інші (рис. 4).

Рис. 3. Напрямки позашкільної освіти

Рис. 4. Рівні взаємозв'язку фізкультурно-спортивного напрямку з іншими напрямками

Реалізація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти здійснюється на основі типових освітніх програм, які затверджуються Міністерством освіти України та іншими органами виконавчої влади, у сфері позашкільної освіти.

Обов'язковим є схвалення освітньої програми педагогічною радою закладу позашкільної освіти та затвердження керівником закладу [1].

Типові освітні програми з фізичної культури для позашкільної освіти визначають структуру, зміст та організацію освітнього процесу, спрямованого на фізичний розвиток дітей та учнівської молоді. Вони ґрунтуються на державних вимогах до фізичної підготовки та сприяють формуванню здорового способу життя, розвитку рухових навичок і спортивних здібностей.

Нижче розглянемо основні аспекти типових освітніх програм з фізичної культури для позашкільної освіти.

1. *Мета та завдання.* Метою та завданнями типових освітніх програм є визначення цілей, яких потрібно досягти у процесі фізичного виховання, для прикладу – формування загальної фізичної підготовленості, розвиток конкретних спортивних навичок, прищеплення навичок здорового способу життя.

2. *Зміст.* Зміст охоплює комплекс рухових завдань, фізичних вправ, спортивних ігор, естафет та інших форм активної діяльності, що сприяють усебічному фізичному розвитку.

3. *Структура.* Як правило, програми мають чітку структуру, що включає вступну частину, основну частину з різними видами фізичної активності та заключну частину з вправами на розслаблення та відновлення.

4. *Методи.* Під час формування освітньої програми авторами визначаються способи проведення занять, використовуються різноманітні методи, як-от фронтальний, груповий, індивідуальний підхід, а також форми організації, для прикладу – групові заняття, змагання, естафети.

5. *Критерії оцінювання.* Програма обов'язково включає критерії оцінювання фізичної підготовленості, рухових навичок, знань про здоров'я та здоровий спосіб життя.

6. *Матеріально-технічне забезпечення.* Визначаються вимоги до спортивного обладнання, інвентарю та місць проведення занять.

7. *Рекомендації щодо використання* містять поради щодо організації освітнього процесу, урахування вікових особливостей дітей, індивідуального підходу та забезпечення безпеки під час занять.

Типові освітні програми позашкільної фізичної культури є важливим інструментом для забезпечення якісної освіти у сфері фізичного виховання, сприяють гармонійному розвитку дітей та молоді, формуванню здорового способу життя та підготовці до активної участі в суспільному житті (приклади типових програм представлено на рис. 5-7).

У період від 2021 по 2024 роки Державною науковою установою «Інститут модернізації змісту освіти» було проведено двоетапне дослідження стану розвитку позашкільної освіти в Україні, зміст якого полягав в опитуванні керівників закладів позашкільної освіти, керівників гуртків, творчих об'єднань закладів позашкільної освіти, вихованців закладів позашкільної освіти, батьків, а також адміністрації об'єднаних територіальних громад із питань якісного управління та виявлення подальших перспектив і тенденції розвитку системи позашкільної освіти в умовах сьогодення.

За результатами двох етапів дослідження були зроблені позитивні висновки, які свідчать про:

- розуміння з боку органів влади важливості якісного функціонування та вдосконалення системи позашкільної освіти;
- наявність різноманітності та варіативності навчальних програм позашкільля;
- підпорядкування системи позашкільної освіти «...загальним тенденціям, що стосуються культурних і педагогічних процесів» [3];
- постійний розвиток мережі закладів позашкільної освіти різного рівня підпорядкування;
- «...можливість займатися діяльністю, що є максимально наближеною до суспільних реалій і спрямована на формування у здобувачів освіти ціннісних орієнтацій, застосування набутих теоретичних знань на практиці та успішну адаптацію у позашкільній життєдіяльності [2].

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОКРУЖАДМІНІСТРАЦІЇ ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКЕ ОКРУЖНЕ ВІДДІЛЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДСЬКОГО ДІТЯЧОГО РУХУ «ШКОЛА БІСНЕСИ» НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОГО НАПРЯМУ «ЮНІЙ РЯТУВАЛЬНИК» З роси навчання (основний рівень) Тернопіль – 2022 рік		Прогноз змісту «ЮНІЙ РЯТУВАЛЬНИК» Перший рік навчання (основний рівень) НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН		Кількість годин		
		№	Назва результату (теми)	всього	напряму	спортивний
Місце			42	42	-	
1	Розділ 1. Загальні теми		2,0	2,0	1	
1.1	Ознаки кризи: пошкодження державного і міжнародного	1	1			
1.2	Завдання: розуміння значення державної інтеграції	1	1			
1.3	Завдання: розуміння значення державної інтеграції	1	1			
1.4	Завдання: розуміння значення державної інтеграції	1	1			
2	Розділ 2. Життя і здоров'я людини		4	4	4	
2.1	Основи здоров'я та чинники здоров'я	1	1			
2.2	Основи здоров'я та чинники здоров'я	1	1			
2.3	Основи здоров'я та чинники здоров'я	1	1			
2.4	Основи здоров'я та чинники здоров'я	1	1			
3	Розділ 3. Найкращі і найгірші ситуації: як бути кращим і менш		8	8	8	
3.1	Найкращі ситуації (найкращі рішення) - позитивні	1	1			
3.2	Найгірші ситуації (найгірші рішення) - негативні	1	1			
3.3	Найкращі ситуації (найкращі рішення) - позитивні	1	1			
3.4	Найгірші ситуації (найгірші рішення) - негативні	1	1			
4	Розділ 4. Надаючи допомогу іншим		11	6	5	
4.1	Завдання: надавати допомогу іншим (найкращі рішення)	1	1			
4.2	Основи безпеки та безпеки людини	1	1			
4.3	Основи безпеки та безпеки людини	1	1			
4.4	Основи безпеки та безпеки людини	1	1			
5	Розділ 5. Інформаційні технології		8	7	1	
5.1	Основи безпеки та безпеки людини	1	1			
5.2	Основи безпеки та безпеки людини	1	1			
5.3	Основи безпеки та безпеки людини	1	1			
5.4	Основи безпеки та безпеки людини	1	1			
6	Розділ 6. Регуляційно-організаційні		10	8	2	
6.1	Планування навчання. Алгоритм дій у разі виникнення нештатних ситуацій	1	1			
6.2	Діагностика діяльності організації в залежності від умов: чи триває та його транслювання	1	1			
6.3	Профілактика та регуляційно-організаційні	1	1			
6.4	Профілактика та регуляційно-організаційні	1	1			
7	Розділ 7. Підприємство-регуляційно-організаційні		10	10	10	
7.1	Таблиця та розрахунок на вартість	1	1			
7.2	Таблиця та розрахунок на вартість	1	1			
7.3	Регуляційно-організаційні	1	1			
7.4	Регуляційно-організаційні	1	1			
8	Розділ 8. Регуляційно-організаційні		10	10	10	
8.1	Участь у діяльності з метою підвищення турботи, регуляційно-організаційні	1	1			
8.2	Участь у діяльності з метою підвищення турботи, регуляційно-організаційні	1	1			
8.3	Регуляційно-організаційні	1	1			
8.4	Участь у діяльності з метою підвищення турботи, регуляційно-організаційні	1	1			
8.5	Участь у діяльності з метою підвищення турботи, регуляційно-організаційні	1	1			
Підсумок			1	1	-	
Разом			218	160	170	

Рис. 5. Зміст навчальної програми з позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку «Юний рятувальник» першого року навчання (укладачі: Сагайдак Л. Д., Білоус П.М.) [7]

Також обґрунтовано рекомендації, які дозволять покращити систему позашкільної освіти через розширення мережі позашкільних закладів, збільшення фінансування, вдосконалення матеріально-технічної бази, покращення навчально-методичної бази, мотивацію до роботи педагогічних кадрів позашкільної освіти через підвищення заробітних плат, надання якісних освітніх послуг через «...професійне та відповідальне ставлення педагогів до своєї роботи; креативний, неординарний підхід до справи; забезпеченість закладів позашкільної освіти засобами інформаційно-комунікаційних технологій та навчально-методичною літературою, що відповідають вимогам; підтримка керівництвом закладу освіти різних інновацій, передових педагогічних ідей; партнерські відносини педагогічного колективу закладу з батьками вихованців/учнів/слухачів; розширення ділових відносин керівника закладу позашкільної освіти з представниками громади» [2].

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНО –
ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДНІПРОВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
ДІТЯЧО-МОЛОДІЖНИЙ ЦЕНТР «ЛІДЕР»
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
ДНІПРОВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

Олексій ПУГАЧ

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

**З ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОГО
НАПРЯМУ**

«ШАХИ»

Початковий та основний рівні навчання

4 роки навчання

Дніпро - 2023

**Початковий рівень, 1-й рік навчання
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН**

Тема	Кількість годин		
	Теоретичних	Практичних	Разом
Вступ	2	-	2
1. Елементарні поняття про шахову гру	20	22	42
1.1. Історія розвитку шахів	2	-	2
1.2. Шахова дошка. Хід, взяття та маневри фігур	6	8	14
1.3. Мета шахової гри. Матування одинокого короля	4	6	10
1.4. Спеціальні шахові ходи: рокіровка, взяття на проході, перетворення пішака	2	2	4
1.5. Цінність шахових фігур. Обмін	2	2	4
1.6. Десять випадків нічної. Пат та вічний шах	2	2	4
1.7. Шахова нотация	2	2	4
2. Основи дебюту	14	24	38
2.1. Дебют і його характеристика. Основні дебютні принципи	2	2	4
2.2. Типові помилки в дебюті. Дитячий мат	2	4	6
2.3. Основні ідеї відкритих дебютів	10	18	28
3. Основи міттельшпілю	24	46	70
3.1. Міттельшпіль, його ознаки. Принципи гри в міттельшпілі	4	4	8
3.2. Стратегія шахової гри. Складання плану	2	4	6
3.3. Поняття про тактику. Найпростіші тактичні прийоми та мотиви	10	22	32
3.4. Шахова комбінація. Комбінаційні можливості фігур	8	16	24
4. Основи ендшпілю	10	14	24
4.1. Ендшпіль, його ознаки. Принципи гри в ендшпілі	1	1	2
4.2. Король з пішаком проти короля	3	3	6
4.3. Інші найпростіші шахові закінчення	6	10	16
5. Практична підготовка	-	38	38
5.1. Тренувальні турніри	-	18	18
5.2. Сеанси одночасної гри	-	8	8
5.3. Конкурси розв'язання комбінацій та задач	-	12	12
Підсумки	2	-	2
Всього	72	144	216

Рис. 6. Зміст навчальної програми з позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку «Шахи» першого року навчання (укладач: Пугач Олексій) [6]

Департамент освіти і науки
Київської обласної державної адміністрації
Комуніальний вищий навчальний заклад Київської обласної ради
"Академія неперервної освіти"

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА "ФУТБОЛ"

*Накорчемний В'ячеслав Георгійович,
керівник гуртка Комуніального закладу Броварської
районної ради "Броварський районний центр
патріотичного виховання учнівської молоді"*

**НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ
З ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОГО НАПРЯМУ**

Збірник

ДРУГИЙ РІК НАВЧАННЯ. ОСНОВНИЙ РІВЕНЬ

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема програми	Кількість годин		
	Теорія	Практика	Всього
Вступне заняття	2	-	2
Розділ 1. Теоретична підготовка футболіста	6	-	6
Розділ 2. Загальна фізична підготовка футболіста	4	38	42
Розділ 3. Спеціальна фізична підготовка футболіста	4	32	36
Розділ 4. Технічна підготовка футболіста	6	44	50
Розділ 5. Тактична підготовка футболіста	4	36	40
5.1. Тактика гри в нападі	2	18	20
5.2. Тактика гри в захисті	2	18	20
Розділ 6. Психологічна підготовка футболіста	6	-	6
Розділ 7. Навчальні, тренувальні й контрольні ігри	4	16	20
Розділ 8. Інструкторська та арбітражна практика	2	6	8
Розділ 9. Тестування фізичного та технічного рівня вихованців	2	2	4
Підсумкове заняття	2	-	2
Разом	42	174	216

Біла Церква
2016

Рис. 7. Зміст навчальної програми з позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку «Футбол» другого року навчання початкового рівня (укладач: Накорчемний В. Г.) [5]

Висновки. Позашкільна освіта в Україні відіграє важливу роль у розвитку особистості дітей та молоді. Вона сприяє всебічному розвитку учнів, формуванню творчих здібностей, громадянської відповідальності та практичних навичок, які завжди охоплюються в межах шкільної програми.

Аналіз джерельної бази дав змогу визначити різноманітність форм та напрямків: у країні діє широкий спектр позашкільних закладів – центри творчості, музичні та спортивні школи, станції юних техніків, еколого-натуралістичні центри, школи мистецтв тощо, та сучасні тенденції: розвиток інтеграції позашкільної освіти з цифровими технологіями та онлайн-платформами. Активізується співпраця з міжнародними організаціями та бізнесом. Підвищується увага до неформального навчання та проєктної діяльності.

Незважаючи на позитивні риси, система фізкультурно-спортивного напрямку позашкільної освіти стикається з низкою проблем: недостатнє фінансування, нестача кадрів, застаріла матеріально-технічна база, а також низький рівень мотивації до участі в молоді. Також реформи у сфері освіти недостатньо охоплюють позашкільний сектор.

Серед перспективних напрямків подальших досліджень убачаємо: аналіз державної підтримки позашкільної освіти, особливості модернізації установ, шляхи підвищення престижу педагогів позашкільного профілю та залучення громадськості до розвитку позашкільного сектора.

Список використаних джерел:

1. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0308-21#Text>
2. Дослідження стану розвитку позашкільної освіти II етап (2022/2023 н.р.) / авторський колектив Завалевський Ю. І., Флярковська О. В., Лященко Т. В., Мельничук В. О., Чуприна О. Б., Кауліна Н. В. Київ-2023 State scientific institution "Institute of Education Content Modernization". URL: https://drive.google.com/file/d/1cvD8lq53qOVB8lHtKtMk3O94HkKcC-/view_crp.90
3. Завалевський Ю. І., Флярковська О. В., Лященко Т. В., Мельничук В. О., Чуприна О. Б., Кауліна Н. В. Дослідження стану розвитку позашкільної освіти I етап (2021/2022 н. р.). Київ-2022

State scientific institution "Institute of Education Content Modernization". URL: <https://drive.google.com/file/d/121tgCjcpPI7en3XtbgwHBnVJlzcsgFE4/view>, стр. 96.

4. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua>
5. Навчальні програми з позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку: збірник / упорядн. В. Ю. Гаврилюк. Біла Церква: КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти», 2016. 210 с.
6. Пугач О. Навчальна програма з позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку «Шахи» Початковий та основний рівні навчання, 4 роки навчання. Дніпро, 2023. С. 31.
7. Сагайдак Л. Д., Білоус П. М. Навчальна програма з позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напрямку «Юний рятувальник», 3 роки навчання (основний рівень). Тернопіль, 2022. С. 38.

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (Supreme Council of Ukraine). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0308-21#Text>
2. Zavalevskiy, Yu. I., Fliarkovska, O. V., Liashchenko, T. V., Melnychuk, V. O., Chupryna, O. B., & Kaulina, N. V. (2023). Doslidzhennia stanu rozvytku pozashkilnoi osvity II etap (2022/2023) [Research on the development of extracurricular education, stage II (2022/2023 academic year)]. State scientific institution "Institute of Education Content Modernization". Retrieved from <https://drive.google.com/file/d/1cvD8lq53qOBOB8IHtKcTmk3O94HkKcC-/view> [in Ukrainian].
3. Zavalevskiy, Yu. I., Fliarkovska, O. V., Liashchenko, T. V., Melnychuk, V. O., Chupryna, O. B., & Kaulina, N. V. (2022). Doslidzhennia stanu rozvytku pozashkilnoi osvity I etap (2021/2022) [Research on the development of extracurricular education, stage I (2021/2022 academic year)]. State scientific institution "Institute of Education Content Modernization". Retrieved from <https://drive.google.com/file/d/121tgCjcpPI7en3XtbgwHBnVJlzcsgFE4/view> [in Ukrainian].
4. Ministry of Education and Science of Ukraine. Retrieved from <https://mon.gov.ua> [in Ukrainian].
5. Havryliuk, V. Yu. (2016). Navchalni prohramy z pozashkilnoi osvity fizkulturno-sportyvnoho napriamu [Educational curricula for extracurricular physical education and sports]. Bila Tserkva [in Ukrainian].
6. Puhach, O. (2023). Navchalna prohrama z pozashkilnoi osvity fizkulturno-sportyvnoho napriamu «Shakhy» Pochatkovyi ta osnovnyi rivni navchannia, 4 roky navchannia [Curriculum for extracurricular physical education "Chess", a four-year primary and basic level study curriculum]. Dnipro [in Ukrainian].
7. Sahaidak, L. D., & Bilous, P. M. (2022). Navchalna prohrama z pozashkilnoi osvity fizkulturno-sportyvnoho napriamu «Yunyi riatuvalnyk» 3 roky navchannia (osnovnyi riven) [Curriculum for extracurricular physical education and sports "Young Lifeguard", a three-year basic level study curriculum]. Ternopol [in Ukrainian].

Bolotnykova T. G.,
orcid.org/0009-0003-2826-2491

UKRAINIAN OUT-OF-SCHOOL EDUCATION SYSTEM: PHYSICAL CULTURE AND SPORTS DIRECTION

The article analyzes the Ukrainian system of extracurricular education. The components of the education system are identified and substantiated, among which, in addition to extracurricular education, preschool, general secondary, higher education and adult education are distinguished, the system of extracurricular education, the purpose of the task, classification and directions of extracurricular education are identified. The state bodies of extracurricular education are revealed.

The work reveals the levels of interconnection of the physical culture and sports direction with other directions (the scout movement, the military-patriotic direction, the health direction, the tourist and local history).

The author presents data on domestic and foreign scientists who covered the issues of extracurricular education, including: V. Bereka, O. Bykovska, A. Boyko, O. Yevladova, T. Krekoten, A. Kornienko, O. Lytovchenko, O. Lipetsky, G. Pustovit, E. Smolnikov, T. Sushchenko, T. Tsvirova.

It is emphasized that extracurricular education plays an important role in the comprehensive development of the individual, helping to form useful skills, patriotism and social adaptation. Extracurricular education is a supplement to school education, which provides children and young people

with the opportunity to develop their talents, acquire new knowledge and skills, as well as actively participate in public life. In addition, extracurricular education contributes to the development of “soft skills”, communication skills, critical thinking, emotional intelligence and creativity.

It is noted that today there is an urgent need to rethink the system of extracurricular education based on previous experience, because in modern crisis conditions, in particular due to online learning caused by active hostilities in most of Ukraine, disruption of the educational process due to missile threats, staff shortages and insufficient funding, the process of harmonious development of the individual is under threat.

Among the promising areas of further research, the author sees an analysis of state support for extracurricular activities, features of the modernization of extracurricular institutions, ways to increase the prestige of extracurricular teachers, and public involvement in the development of the extracurricular sector.

Key words: education, extracurricular education, physical education, adolescents, physical education and sports direction.

Дата надходження статті: 28.11.2024 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент Лелека В. М.

УДК 37.01:069:007.2

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi58.644>

Кармаз М. В.*,

orcid.org/0009-0001-0127-8528

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ МУЗЕІВ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ І МОДЕЛЮВАННЯ

Пропоноване дослідження розглядає актуальні питання збереження та презентації культурної спадщини в умовах глобалізації й технологічного розвитку. Музеї реалізують важливу роль у збереженні матеріальної та нематеріальної спадщини, а також в адаптації цієї спадщини для нових поколінь. Моделювання й цифровізація освітнього потенціалу є ключовою метафункцією музею, що дає змогу розглядати музей як «модель реального світу». Актуальність теми визначається потребою розроблення ефективних методів представлення культурних об'єктів, що враховують зміни в соціальних і культурно-освітніх контекстах, а також нові вимоги до музеєфікації, зокрема інтерактивні та мультимедійні підходи.

Мета дослідження полягає у вивченні процесів цифровізації, що здійснюються в музейній діяльності, з особливим акцентуванням на збереженні нематеріальної культурної спадщини. Новизна роботи полягає в уведенні концепції, що характеризують музейну комунікацію як динамічний процес, де музейні об'єкти є елементами складних комунікаційних моделей, формуючи нові смисли та взаємодії.

У статті розкриваються основні характеристики цифровізації освітнього потенціалу музеїв, як-от документування, тезаврування та комунікація, які забезпечують збереження культурно-освітніх феноменів і їх адаптацію до сучасних умов. Особлива увага приділяється взаємодії між автентичною системою об'єкта та його цифровим новим контекстом у музеї. Дослідження підкреслює, що процеси моделювання й цифровізації є невід'ємним складником гуманітарного пізнання і відіграють ключову роль у збереженні та переданні культурно-освітньої спадщини для майбутніх поколінь.

Ключові слова: музей, освітній потенціал, інформаційна діяльність, цифровізація, моделювання, нематеріальна культурна спадщина.